

tus : Paulus alter Petrus, de celo vocatus ad Evangelium : Paulus alter Gabriel, qui Christi ortum cunctis gentibus nuntiavit : Paulus alter Michael, qui Christianorum dux esse sortitus est. Etiam angelorum, etiam iustorum hominum circumvolem choros, non invenio comparationem, cui non cumulo meritorum Paulus occurrat. »

ORATIO AUCTORIS

AD D. PAULUM.

aspice nos ex alto, S. Paule: tu enim es delictum animæ nostræ. Suscipe has, exiguas licet, primitias operum nostrorum, imo tuorum, quas tibi toto animo offerimus et reddimus. Impetra

clienti tuo majorem indies sapientiam, lumen et gratiam, ut stadium hoc biblicum decurrere, et utrumque Testamentum a te toto orbe prædicatum, tuamque ac Christi gloriam illustrare, ac sudore, quin et sanguine meo, obsignare valeam. Hanc lauream, hanc unam laborum meorum omnium mercedem, a te enixe efflagito. Fiat in me, obsecro, hic spiritus tuus duplex. Da nobis quoque multos, si non Paulos, certe Paulinos, qui Belgium hocce nostrum, Hollandiam, Frisiam, Zelandiam totumque septentrionem, quin et Indias, universumque orbem, quasi Soles, spiritu Apostolico illuminent, convertant et æne divino inflamment; atque in ultimo mundi die nos Christo nostro, cum magna fidelium messe sistas dicasque: Ecce ego et pueri mei, quos dedisti mihi, Domine, in signum et portentum orbis.

ARGUMENTUM

II

EPISTOLAS S. PAULI.

Duplex objectum in genere spectant hæc epistolæ, doctrinam scilicet et mores Christianos: prior enim pars cujusque fere epistolæ dogmatica est, in qua res fidei docet Apostolus; posterior ethica, in qua instruit mores fidelium, idque varie et mixtum, more epistolico, et more Hebræorum. Ubi nota *primo*: Res et mysteria fidei qualibet quidem docet hic Paulus, maxime tamen tria inculcat, scilicet, *primo*, Christi economiam et gratiam, Christumque solum esse Redemptorem nostrum, a quo omnis gratia, justitia et salus æterna petenda et expectanda sit; *secundo*, judaismum et caeremonias Judaicas abrogatas esse per legem novam Christi; *tertio*, cavendas esse hæreses jam tum suppullulantes, quas sæpe hic perstringit et confutat. Missi enim sunt Apostoli post Christum, ut per orbem hæc de Christo Christique redemptione et salute promulgarent, explicarent, inculcarent, stabilirent, utpote nova omnia et orbi inaudita, necessaria tamen ad salutem.

Unde nota *secundo*: Quibusdam epistolis Paulus maxime judaizantes impugnat, et opera caeremoniasque non Christianas, sed Judaicas. Id facit epistola *ad Romanos*, *ad Galatas*, *ad Philippenses*, *ad Hebræos*. Aliis, hæreses nascentes evellit, puta Simonis Magi, cum sua sobole, id est Menandri, Saturnini, Basilidis, Gnosticorum, Carpocratæ, quos etiam vivis coloribus depingit Judas et S. Petrus *epistola secunda*. Id facit epistola *ad Ephesios*, *ad Colossenses*, *ad Timotheum*. Reliquis privatim eos ad quos scribit, instruit, eorum dubia resolvit, eosque in fide et officio Christiano confirmat et perficit. Id facit epistolis *ad Corinthios*, *ad Thessalonicenses*, *ad Timotheum*, *ad Titum*, *ad Philemonem*. Hæc autem omnia præstat eximia et admirabili tum sapientia, tum efficacia et spiritu.

Nota *tertio*, hos hæreticos primævos, quos jam nominavi, coævos fuisse Apostolis. Nam Epiphanius, lib. I, *hæres.* 23, et Philastrius, *hæres.* 37, docet Cerinthum, qui illis fuit posterior, illam quæstionem de servandis legalibus Mosis simul cum christianismo movisse Antiochiæ: cujus solvenda causa coactum est primum Concilium Hierosolymitanum, *Actor.* xv; eundemque coëcitasse Hierosolymis seditionem in Paulum, quasi præputiatos adduxisset in templum: de qua *Actor.* xxii. Nec mirum, Cerinthum diu adhuc postea vixisse pervenisseque ad annum Christi 166, ut docet Cæsar Baronius. Nam et S. Polycarpus, Dionysius, Simeon, S. Joannes et alii ea ætate diu vixerunt. Paulus ergo adversus errores horum Novatorum, nec non et Philosophorum ac Poetarum, ex quibus maxime sua dogmata consarcinarat Simonis schola, scripsit epistolam *ad Ephesios*, *ad Colossenses*, *ad Timotheum*, *ad Titum*. Unde facile intelligitur, quo sensu accipienda sint ea quæ de cavenda philosophia, de falsa religione angelorum; de superstitioso delectu ciborum, deque horum similibus inculcat: videlicet eo sensu hæc accipienda esse, quo illa adstruebant Simoniani, ut suo loco demonstrabitur. Sicuti vice versa cum opera elevat Paulus, ut fidem Christi attollat, opera intelligit illa, quæ lex vetus dictabat et præscribebat: qualia jactabant Judæi, quasi suis lustrationibus, caeremoniis, sacrificiis justificarentur nec indigerent fide, gratia, redemptione, Sacramentis et præceptis Christi.

Nota *quarto*: Posteriore epistolæ parte, Paulus virtutes Christianas et ethicam Christianam.

Duplex
epistola-
rum II
Post ab
pænam,
donati-
cum et
ethicam.

Tria ma-
xime
mysteria
Paulus
in episto-
lis incul-
cat.

Quibus
epistolæ
judaizantes
impugnat,
et hæreses
nascentes
evellit?
Quibus
privatim
instruit,
eorum
dubia
resolvit?

Qui, et
quo tem-
pore vi-
verint
hæretici
quos Paulus
impugnat?

Contra
Simoniani-
cos, No-
vatores,
Philosophos
et Poetas
quænam
scripsit
epistolæ?
Quam
Philosophiam,
quænam
opera de-
primat
Apostolus?

Quænam

nam docet, non per continuos discursus et tractatus, ut fecit Aristoteles aliique in suis ethicis, sed per varias gnomas, sive breves sententias, saepe sine ordine congestas; hic enim fuit mos veterum Hebræorum, ut patet in Proverbiis, Ecclesiaste, Ecclesiastico; et Græcorum, ut patet ex Phœlyde, Hesiodo, Theoguide.

Nota quinto: Omnes hæc epistolæ, excepta epistola ad Romanos et ad Hebræos, de quibus suis locis agendum est, scriptæ sunt græcæ, utpote ad Græcos.

Nota sexto: Extat Syriaca versio epistolarum et totius novi Testamenti, in Bibliis Regiis, qua etiamnum utuntur Christiani S. Thomæ in India, Babylonii et Æthiopes Abyssini. Guido Fabricius, qui eam in Latinum vertit, tradit Syros putare eam esse S. Marci Evangelistæ. Sed quia veteres, ut S. Athanasius, Cyrillus, Clemens, Hieronymus et alii, imo et S. Damascenus, qui in Syria vixerunt, ejus non meminerunt, cum de Scriptura et Scripturæ editionibus variis tractant, hinc videtur, hisce Patribus eorumque ætate Syriacæ editionibus variis tractant, hinc videtur, quæ doctis non admodum placent. Denique idiotismus hujus Syriacæ versionis non respondet Syriacæ lingue, qua usus est Christus, Marcus et Apostoli, ut ostendat in præmio epistolæ ad Hebræos. Illud tamen contra Novantes notandum, in titulis capitum hujus Syriacæ versionis præfigi dies jejuniorum, festorum, commemorationes Sanctorum, preces pro mortuis, venerationem Crucis et alios sacros ritus, quos vel hinc patet non esse inventos a Romanis Pontificibus, sed acceptos ab Apostolis, utpote quos Asianæ et Syriacæ Ecclesiæ quasi a suis Apostolis acceptos etiamnum servant, ut faciunt et Africanæ Ecclesiæ Abyssinorum sive Æthiopum, ut testatur Damianus a Goez, libro *De Fide et Moribus Æthiopum*.

Nota septimo: Hic videtur esse ordo harum epistolarum. Primo, scripta est a Paulo epistola prior ad Thessalonicenses, Corinthi, anno Christi 52. Secundo, posterior ad Thessalonicenses scripta est Corinthi, anno Christi 53. Tertio, prior ad Corinthios scripta est Ephesi, anno Christi 57. Quarto, prior ad Timotheum in Macedonia, vel, ut communior habet sententia, Laodicea (qua de re dicam in præmio primæ ad Timotheum) scripta est anno Christi 57. Quinto, secunda ad Corinthios scripta est Nicopoli, anno Christi 58. Sexto, epistola ad Galatas scripta est anno 58. Septimo, epistola ad Romanos scripta est Cenchris apud Corinthum, anno Christi 58. Octavo, epistola ad Titum in Græcia scripta est anno Christi 58. Nono, secunda ad Timotheum Romæ scripta est anno Christi 59. Decimo, epistola ad Ephesios scripta est Romæ anno Christi 59. Undecimo, epistola ad Philippenses Romæ scripta est anno Christi 60. Duodecimo, epistola ad Colossenses Romæ scripta est anno Christi 60. Decimo tertio, epistola ad Philemonem scripta est Romæ anno Christi 60. Ita Baronius annalium Ecclesiasticorum fax et pharus: cui per omnia assentior, excepta epist. II ad Timotheum, de qua ibi in fine dicendum. Paulo aliter hæc epistolas ordiant Theodoretus, Salmeron et Pererius. Ubi nota, sex ultimæ scriptas esse Romæ e vinculis, ideoque plenæ sunt spiritu (1).

(1) Alio ordine D. Pauli epistolas disponit Dr Hansberg, *Einleitung in's alte und neue Testament*, Regensburg, 1832, scilicet: Utraque ad Thessalonicenses scripta est Corinthi, ann. ær. vulg. 53; epistola ad Galatas scripta est Ephesi, ann. 57; prior ad Corinthios, ibidem, ann. 57 vel 58; epistola ad Titum, ibidem, ann. 58; posterior ad Corinthios, Nicopoli, ann. 59; epistola ad Romanos, Corinthi, eodem anno; prior ad Timotheum, paulo ante Pauli Hierosolymam adventum, eodem anno; posterior ad Timotheum, Cæsareæ, ann. 60; epistola ad Hebræos, ibidem, ann. 61; reliquæ vero scriptæ sunt Romæ, ann. 61-2.

At præcipue ordo et computus Doctoris Sepp, opere cui titulus in vernacula, *La Vie de Notre-Seigneur Jésus-Christ*, tom. II; hunc si sequamur, sicut jam in Actorum chronologia secuti sumus, singulis epistolis id tempus adscribendum erit, scilicet. Priorem ad Thessalonicenses Corinthi scripsit Paulus, ann. 50; posteriorem vero ibidem; ann. 54 ineunte; epistolam ad Titum scripsit Ephesi eodem anno, sequenti autem epistolam ad Galatas, ibidem; anno 54 ineunte, ibidem, scripsit ad Corinthios priorem; posteriorem vero in Macedonia, anno 54, mense junii; ad Romanos scripsit ex Achaia, ineunte anno 55; ad Ephesios, et iterum ad Timo-

Visum hic fuit commodum fore lectori, si generalia quædam documenta, quasi canones qui facem præferant, epistolis Paulinis præmitterem.

Scrum cum jam Romæ captivus esset, ann. 56; ad Philemonem autem, ad Colossenses et ad Philippenses item in vinculis Romæ, ann. 57; tandem ad Hebræos, ann. 58 ineunte, paulo ante emissionem e vinculis. — Plura reperies in singularum Epistolarum Argumentis.

De ordine autem, non jam temporis, sed loci quo in bibliis epistolæ receptæ sunt, pauca addam. Nam, ut nemini ignotum est, non ut in Evangelis, ita etiam in epistolis, ordo temporum in bibliis servatus est. Porro, apposite monerunt interpretes, primum locum obtinuisse epistolas integris cætibus, iisque dignioribus, scriptas; cæteris postea aut remotiorem adscriptum. Itaque primo stat loco epistola ad Romanos, quia Roma caput orbis totiusque Ecclesiæ sedes est. Quam sequitur utraque ad Corinthios, quorum urbs in Græcia primas tenebat. Jam venit epistola ad Galatas, genti, non urbi scripta; deinde epistola ad Philippenses, quia Philippi, ex loco Act. xvi, 12, prave intellecto, Colossis et Thessalonica prestare existimabantur. Timotheus Trum antecedit, utpote Pauli comes. Epistolam denique ad Hebræos, quia diu de ea dubitatum fuit, in ultimum locum rejecerunt.

De Paulinarum epistolarum authenticâ, vid. D. Glaire, *Introduction aux livres de l'Anc. et du Nouv. Testament*, tom. VI, p. 4 seqq. Hanc authenticam ex internis argumentis egregie demonstravit, tum William Paley in *Horis Paulinis*, tum Du Voisin, *Autorité des livres du N. Testament*.

Denique de epistolarum Pauli stylo et indole, vid. D. Glaire, op. cit. ibid. p. 36 seqq.; Thaleman, *Erudition de l'Apôtre S. Paul*; J.-E. Cellérier, *De l'origine antique et divine du Nouv. Testament*, p. 302 seqq., necnon ejusdem *Essai d'une introduction critique au N. T.*, pag. 406 seqq.; Bossuet, *Panegyrique de S. Paul*.

CANONES RERUM.

PRIMUS.

Sit ergo primus canon: Ut quis sensum genuinum tum aliarum Scripturarum, tum maxime S. Pauli assequatur, vestigandum maxime est scopus et intentio ejus, videlicet quorsum, quibus, contra quos loquatur, an contra Judeos, an contra Gentiles, an contra Simonem. Spiritus enim ejus sublimis et acer in partem in quam inclinat, ita vehementer fertur, ut in extrema declinare videatur, alterumque extremum negare. Ita sæpe, in lib. *Retract.*, se purgat S. Augustinus, quod olim contra Manichæos, qui dicebant omnia bona a Deo bono, omnia mala a Deo malo, quasi fato, non autem ab homine libere fieri, scribens, ita liberum arbitrium prædicavit, ut gratiæ oblitus esse videatur. Contra postea, orto Pelagio, hoste gratiæ, ita gratiam extollit, ut liberum arbitrium deprimitur videatur. Sic, cum judaizantes oppugnat Paulus, dicit circumcisioem nihil esse, et vetera sacramenta fuisse infirma et egena elementa, *Galat.* cap. iv, 9. Sic, ut charitatem extollat apud Corinthios in dono linguarum gloriantes, dicit sine charitate cætera dona omnia nihil esse, nihil prodesse, *1 Corinth.* xiii, 2. Sic, ut supra Aaronem exaltet Melchisedech, dicit ad *Hebr.* vii, 4, eum fuisse sine patre, sine matre, sine genealogia. Non quod vere talis fuerit Melchisedech, sed quod repente quasi talis, *Genes.* xiv, inducatur et proponatur. Sic, ut Judæos sui meritis præfidentes deprimat, provocet ad Dei misericordiam et prædestinationem, eamque exaggeras dicit: « Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei: cujus vult, miseretur; et quem vult, indurat, » *Rom.* ix, 16

SECUNDUS.

et 18. Quæ omnia commode accipi debent, ut suis quibusque locis ostendam.

Hinc sæpe Paulus fidem Christi opponit non charitati, sed legi, id est gratiam opponit naturæ, Christum Mosi, sive opera facta viribus gratiæ Christi, per dictam fidei, opponit operibus quæ fiunt viribus naturæ, per dictam legis naturalis vel Mosaicæ. S. Paulus enim totus in eo est, ut Christum incuncte doceatque eum unum esse hominem per mortem in cruce redemptorem, et talem ab omnibus credi oportere, ab eoque (non autem a Mose vel a natura) omnia quæ salutis sunt, expectanda esse, qualia sunt gratia et opera ex gratia facta, Sacramenta ex præcepta legis Evangelicæ: hoc enim tunc orbi erat novum et incredibile. Ita passim Patres, et patet *1 Cor.* ii, 2. Hac de causa dicit subinde Paulus Christi justitiam nobis imputari, non formaliter, sed efficienter et meritorie, de quo *Rom.* iv, 5. Et Christum factum esse nobis sapientiam, justitiam, sanctificationem, redemptionem, *1 Corinth.* i, 30. Sic dicit fidem Christi, vel passionis Christi justificare, scilicet objective; quia merita passionis Christi, quæ sunt objectum fidei, quod fide credimus, meruerunt nobis justitiam et meritorie nos justificant.

TERTIUS.

Hinc rursus sub fide non solam fidem, ut heretici, sed ipsam charitatem omnemque gratiam a Christo manantem, quasi ramos in sua radice et causa complectitur. Ita Concilium Tridentinum, sess. vi, cap. viii; et patet *Rom.* xii,

3, et cap. xiv, vers. ult., et II Thess. I, 11, ubi sic ait: « Impleat (Deus) omnem voluntatem bonitatis et opus fidei in virtute. » Quis non videt hic Apostolum, præter fidem, opus fidei requirere? Ergo recte dicitur, quod fides nos justificet, non sola (ut Lutherus addidit et pervertit), « quod absit ut sentiat vas electionis, » ait S. Augustinus, lib. De Gratia et libero arbit., cap. vii; sed sicuti dicimus: Hæc arbor me aluit, scilicet cum pomis et fructibus suis: hic medicus me sanavit, scilicet per pharmaca, diastam, exercitia a se præscripta, quibus sanatus sum. Nam fides est quasi doctor indicans et præscribens opera spei, penitentiae, charitatis, quibus justificamur. Imo hæc ratione recte dici potest: Sola fides me justificat; sicuti recte dicitur: Solutus hic medicus me sanavit. Est enim fides in suo genere adæquata causa justitiæ, sicuti medicus salutis; et quia reliqua necessaria ad justitiam et salutem fides tacite in se includit, quasi in principio, ut patet toto cap. xi ad Hebræos.

QUARTUS.

Scribitur enim ex-
tis, quod
modo
Apostolus dicit
unum sa-
crificium
nova le-
gis, et
sub eo
compre-
hendat
sacrifi-
cium
Missæ?

Sic in epistola ad Hebræos sacrificium crucis, quod unum nos habere ait Apostolus, opponit veteribus Aaronicis, non autem sacrificio Missæ; imo illud sub eo tacite complectitur, quasi unum et idem in substantia, licet modo diversum. Tam enim in Missa, quam in cruce idem principalis est sacerdos, scilicet Christus: eadem numero victima, scilicet corpus Christi: sunt etiam idem representatio, quia Missa representat, imo continet et applicat sacrificium crucis; sed actione et modo sacramentali et ineruento, cum in cruce fuerit visibile et cruentum: quanquam, si metaphysice loquamur, hic modus sit differentia essentialis, et constituat aliam speciem ultimam sacrificii. Sicut *mincha*, quod in lege veteri farreum erat sacrificium, sicum et ineruentum, differbat specie ab holocausto, quod cruentum erat et jugulatorium. Est tamen in Missa eadem victima, quæ fuit in cruce, ut dixi, et idem sacrificium in substantia saltem generica. Sacrificium enim novi Testamenti, quod est quasi genus, tam competit sacrificio Missæ, quam sacrificio crucis. Rursum, sacrificium Missæ idem est cum sacrificio crucis analogice, quia illud representat; sicut imago quæ imago, sive quoad representationem, idem est cum suo exemplari. De quo plura in epistola ad Hebræos.

QUINTUS.

Proposi-
tiones
generales
degenus
et affe-
rentias
quom lo-
intelli-
gentur?

Negantes propositiones generales absolute et sine alia superaddita conditione intelliguntur: ut, « nihil damnationis est iis qui sunt in Christo. » Affirmantes vero promissiones, benedictiones et regulæ nunquam absolute, sed commode et cum conditione intelligende sunt: scilicet, ut significant virtutem et naturam rei, itaque fore, quantum est ex parte rei, nisi quid aliud impediat, aut si cætera requisita adsint. Sic rursum

sæpe salus tribuitur fidei, quæ scilicet fides, quantum est ex parte sua, nata est pætere hominem ad spem, timorem, inde ad penitentiam, charitatem, et tandem ad justitiam et salutem. Id ita esse patet ex eo quod aliquando salus tribuitur invocationi Dei, ut *Ioel. II, 32*; aliquando spei, timori, charitati, ut *I Cor. xii, 2*; *Luc. vii, 47*; alibi passim ad justitiam et salutem requiritur penitentia, ut *Luc. xiii, 3*, et *II Cor. vii, 10*. Alioquin enim nisi adhibeatur moderatio, concluditur pari modo, a salutem nec baptismum, nec sacramenta requiri, et eum qui crederit, salvum fore, etiam postea fiat infidelis. Ita S. Augustinus, h. o. De Fide et Operib., cap. xiv, tom. IV. Quem huiusmodi expresse conscripsit hoc fine, ut mentem Apostoli esse doceat hanc, scilicet, quod fides non excludat, sed requirat opera ex fide facta.

SEXTUS.

Quatuor sunt sensus sacre Scripturæ, Litteralis, Allegoricus, Tropologicus vel Moralis et Anagogicus: quos Lyranus, prologo in Biblia, hoc carmine describit:

Littera restat docet; quid credas (scilicet de Christo et Ecclesia) Allegoria;
Moralis, quid agas; quid speres, Anagogia.

V. g. Urbs Jerusalem, ait Eucherius, ad litteram significat urbem notam Judææ, allegoricæ Ecclesiam, tropologicæ animam fidelem, anagogicæ patriam celestem. Hosce quatuor sensus discrete expressit Paulus ad Galat. iv, ubi sic ait: « Abraham duos filios habuit, unum de ancilla et unum de libera, » in sensu litteræ planus; « quæ sunt per allegoriam dicta: hæc enim sunt duo Testamenta, » in allegoria. « Sed quomodo tunc is qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum qui secundum spiritum; ita et nunc, » in tropologia. « Illa autem quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra, » in anagogia. Ubi nota, omnem Scripturam habere sensum litteralem, non autem semper alios; imo in novo Testamento vix est allegoria; in epistolis raro tropologia. Porro litteralis sensus est quem prima littera significat, sive si proprius sit, sive metaphoricus aut parabolicus: huic autem ininit debet allegoricus et tropologicus, eique apta proportione respondere, ut quasi ex ipso natus videatur. Sicut enim litteralis est is, quem verba primo significant; ita allegoricus est is, quem res per litteralem sensum significat significant. Quo ergo melius et plenius allegoria et tropologia respondet sensui litterali, eo magis apta et genuina est. Ita S. Hieronymus, in *Osee. I*, ubi retractat quod alibi dixerat, sensum accommodatum esse allegoricum, vel tropologicum.

SEPTIMUS.

Quæ de Christo vel corpore Christi dicuntur in

Quatuor
sunt sen-
sus &
Scriptu-
ræ

Omnis
Scripturam
habet
sensum
littera-
lem, sed
sensum
alioq.

S. Scriptura; aliquando de solo capite, id est Christo; aliquando de solo corpore, id est Ecclesia; aliquando de utroque accipienda sunt; et solerter ex adjunctis displicendum est, quid de quo dicatur. Ita Augustinus ex *Ticonio*, lib. III De Doctr. Christiana, cap. xxxi et seqq.

OCTAVUS.

2. Scrip-
tura per
textum ha-
bere va-
rias ver-
siones,
lectiones,
sensus
diversos.

Sacra Scriptura potest habere varias versiones. Addit Leo Castrus, prologo in *Isaiam*, et varias lectiones etiam in Hebræo, intentas a Spiritu Sancto. Denique, potest eadem habere varios sensus canonicos, etiam litterales.

Primo, quod S. Scriptura possit habere varias versiones, patet *Math. xii, 19*, ubi ex *Isaia*, juxta versionem Septuaginta de Christo dicitur, « non clamabit: » pro quo tamen noster Interpres in ipso *Isaia xlii, 2*, vertit, non accipiet personam. Sic pro eo quod, *Osee. xiii, 14*, dicitur: « Ero mors tua, o mors; » Septuaginta et ex iis S. Paulus, *I Corinth. xv, 55*, vertunt, ubi est, mors, victoria tua? Sic versio Nostra discrepat sæpe a versione non tantum Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, sed et Septuaginta interpretum; quorum tamen versionem probavit et recepit Ecclesia, eaque usa est per quadringentos annos, scilicet donec nostram ex Hebræo versionem euderet S. Hieronymus.

Secundo, quod possit S. Scriptura habere varias lectiones, probatur ex *Genes. xlvii, 31*, ubi noster Interpres ex Hebræo vertit, adoravit Israel Dominum conversus ad lectulæ caput; pro quo tamen Septuaginta et ex iis S. Paulus ad Hebræos, cap. xi, vers. 21, vertunt, adoravit Israel fastidium virginæ ejus. Cujus diversitas non alia videtur fuisse causa quam quod noster Interpres in Hebr. legerit *מטה* *matte*, id est lectulum; Septuaginta vero aliis punctis legerint *מטה* *matte*, id est virgam. Sic ad Hebræos, cap. xii, vers. 6, Paulus citans *Proverb. iii, 11*, cum Septuaginta legit *מכה* *keeb*, id est flagellat; cum noster Interpres in *Proverbis* legit *מכה* *keeb*, id est sicuti pater; vertit enim, quasi pater in filio complacet sibi. Pro quo Septuaginta et Paulus vertunt, flagellat omnem filium quem recipit.

Tertio, quod possit S. Scriptura habere varios sensus, patet *Math. vi, 11*, ubi noster Interpres vertit sic, panem nostrum supersubstantialium da nobis hodie. Pro quo tamen idem Interpres, *Luca xi, 3*, vertit, panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Utrobique enim in *Grecæ* eadem est vox *ἐπιτοσίου*, quam Interpres in *Matthæo*, supersubstantialium, in *Luca* vero quotidianum vertit. Idem patet tum ex aliis S. Scripturæ locis, tum ex variis ejusdem loci Patrum expositionibus, commodis sæpe et litteralibus. Unde S. Augustinus, lib. XII *Confess.*, cap. xxxii: « Cum alius, inquit, dixerit: S. Scripturæ scriptor hoc sensit, quod ego; et alius: Immo quod ego: religiosius me arbitror dicere, Cur non utrumque potius, si utrumque

verum est? et si quid tertium, et si quid quantum, et si quid omnino aliud verum quispiam in his verbis videt, cur non illa omnia vidisse credatur, per quem Deus sacras Litteras, vera et diversa visuris multorum sensibus temperavit? »

NONUS.

Solet Paulus frequenter tacitis objectionibus D. Paulus fre-
occurrere. Unde S. Hieronymus ad *Hedibram*, quater
epist. 150, *Quæst. XI*: « Paulus, inquit, solet quid-
quid alius objicere potest, per *ἀποκρίσιν*, quam
Quintilianus vocat *subjectionem*, antequam obji-
ciatur, edisserere. » Ut *Rom. I, 18*, cum dixisset:
« Revelatur ira Dei de celo super eos qui veritatem
Dei in injustitia detinent, » et vidisset sibi ob-
jici posse: Unde Gentiles veritatem Dei cognove-
runt? subtilit: « Quis quid nota est Dei,
manifestum est in illis. Deus enim iis manifesta-
vit. » Rursum, quia hic alius objicere denovo
poterat: Quomodo Deus se manifestavit Gentili-
bus, qui S. Scripturam non habuerunt? idipsum
præoccupans resolvit et explicat subdens: « In-
visibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea
quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: simpli-
terna quoque ejus virtus et divinitas. » Hæc de
causa Apostolus sæpe more Hebræo utitur interro-
gatione, idque ad emphasis: interrogando enim
suspendendo audiretur, suspendendo atten-
tionem excitat.

DECIMUS.

Rursum, eadem de causa solet Apostolus, si forte in argumentatione quaptam, alia necessaria incidit quæstio, in eam digredi, et postea ad præcipuum scopum reverti. Sic *I Timoth. iii*, cum multa disputasset de Diaconis, ea occasione ad eorum uxores digreditur, ac paulo post rursum ad eosdem Diaconos redit.

UNDECIMUS.

D. Paulus, utpote in veteri lege et Testamento versatissimus, passim vel expresse, ut patet tota epistola ad Hebræos; vel tacite, alludit ad dicta et facta veteris Testamenti, ut ostendat Christum in Mose, Ecclesiam in Synagoga, et novum Testamentum in veteri fuisse significatum et adumbratum. Magnum enim Christo et veritati perhibet testimonium consensus utriusque Testamenti, sive consensus Mosis et Christi, Prophetarum et Apostolorum, ut docet Tertullianus passim contra Marcionem. Hæc de causa Christus et Apostoli citant vetus Testamentum, ostenduntque illud novo præfulsisse, Christique paranympum egisse. Ita Paulus, *I Timoth. ii*, cum Ecclesiam vocat columnam et fundamentum veritatis, alludit ad columnas templi Salomonici, Boos et fachim. Idem facit sæpe alibi, ut in commentariis ostendat.

DUODECIMUS.

Non est in hisce epistolis requirenda semper et

D. Pau-
lus fre-
quenter
usurpat
ἀποκρί-
σιν

Quæ
Paulus
tacite ad-
ludit ad
vetus
Testa-
mentum?

24
 omnino
 erant
 et senten-
 tiam
 in episto-
 la Pauli?

tubique connexio tam capitulum quam sententiarum: quia more epistolico scripsit eas Paulus, quo scilicet amici ad amicos varia familiariter sine ordine saepe et connexione perscribere solent. Id patet ex epistolis ad Corinth., in quibus singulis saepe capitulis novas materias pertractat, et quaestiones alias et alias a Corinthiis propositas resolvit, ut cap. VII. resolvit quaestionem de virginitate et matrimonio; cap. VIII. de idololatriis; cap. XI. de Eucharistia; cap. XIV. de prophetia; cap. XV. de resurrectione.

DECIMUS TERTIUS.

Duplex est praedestinatio, vocatio, electio: una ad gratiam, secunda ad gloriam. Rursum haec secunda est duplex: una inchoata, altera completa et efficax. Tam illius quam huius meminit S. Scriptura. Unde subinde vocatos, praedestinos, dilectos, electos vocat, non eos qui proxime, absolute et efficaciter destinati sunt ad gloriam et beatitudinem, sed eos qui ad fidem et gratiam christianismi destinati et vocati sunt, in qua qui perseverant, gloriam aeternam assequuntur. Haec enim prima et insignis est gratia, ac caeterarum fons, quam proinde omnibus epistolis admiratur et extollit Apostolus, opponitque vanae fidei, quam Iudaei habebant in caeremoniis legis Moysi, Gentes in suis virtutibus moralibus. Sic *Ephes. 1, 3*, omnes Christianos Ephesios vocat praedestinos et electos ad gratiam et sanctitatem. Ait enim: « Qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum, etc., in qua gratificavit nos in dilecto filio suo. » Et vers. 4: « Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu eius in charitate. » Praedestinatio ergo haec et electio proxime autem ad adoptionem, gratiam et sanctitatem, non autem ad gloriam.

Hoc sensu omnes iusti sunt electi et praedestinati, scilicet complete ad gratiam et iustitiam, inchoate vero ad gloriam. Hinc Paulus Christianos passim vocat electos, dilectos et vocatos sanctos; id est electos, dilectos et vocatos ad sanctitatem. Haec distinctio praedestinationis, sive electionis inchoatae et complete non est recens et novita, ut aliqui putant, sed antiqua. Nam eam non quoad verba, sed quoad rem et sententiam tradit S. Thomas, *1. part., Quaest. XXIV, art. 3*, ubi docet aliquos scriptos esse in libro vitae absolute et perenniter, alios tantum ad tempus, scilicet, quoad praesentem iustitiam; et hos excidere posse, imo saepe reipsa de libro vitae deleri, juxta illud *Psal. LXXVIII*: « Deleantur de libro viventium. » Nam scribi in libro vitae, est esse praedestinatam et electam. Liber enim vitae, est liber sive catalogus praedestinatorum et electorum. Jam scribi in hoc libro absolute, sive praedestinatio absoluta, quid est aliud quam praedestinatio completa? Et praedestinatio quoad praesentem iustitiam, quid est aliud quam praedestinatio in-

choata? Hinc S. Augustinus, lib. III *Contra Iulianum epistolam Pelagianum*, cap. III. docet duplicem esse salutem, unam inchoatam per gratiam, alteram consummatam per gloriam. Salus inchoata ergo est praesens gratia et iustitia: consummata, est ipsa gloria et beatitudo. Rursum S. Augustinus, lib. *De Praedest. Sanct.*, cap. X. non aliter praedestinationem a gratia distinguit, quam quod, inquit ipse, « praedestinatio est gratia preparatio, gratia vero ipsa donatio; » cum ergo gratia alia sit inchoata, alia completa, erit pariter praedestinatio alia inchoata, alia completa. Denique hanc distinctionem praedestinationis agnoscit Ecclesia, cum dominica I Quadragesimae, in Collecta, quae tribuitur S. Augustino, pro inchoate praedestinationis orat: « Ut omnium fidelium nomina beatae praedestinationis liber ascripta retineat: » nec enim pro complete praedestinati apte recteque oratur, ut retineantur maneantque praedestinati, cum completa eorum praedestinatio includat et presupponat eos semper mansuros esse praedestinos. Est enim haec Dei praedestinatio immutabilis.

DECIMUS QUARTUS.

Cum Apostolus ait nos « vocatos, praedestinos, electos secundum propositum, » propositum vocat decretum, sive beneplacitum Dei, quo ex amore et favore liberali proposuit et decrevit homines peccato perditos revocare ad gratiam et salutem per Christum. Unde hoc propositum opponit debito iustitiae, vel naturae, id est meritis nostris, ut plarius et fusius ostendam *Rom. cap. VIII, vers. 18*.

DECIMUS QUINTUS.

Justificationem, bona opera, merita, salutem, beatitatem saepe Apostolus tribuit gratiae, vocationi, electioni, misericordiae Dei, non quasi libero arbitrio nihil hic agat, ut vult Lutherus: sic enim ageremus, vel potius ageremur ut bruta, imo ut stipites et trunci; et ridicule nobis Deus praeciperet et prohiberet id quod in nostra non est potestate et arbitrio, atque tyrannice maneretur et infligeret transgressoribus poenas aeternas. « Virtus et vitium, ait Philosophus, in nostra est potestate. Quae autem sunt in nostra potestate ea agere et non agere possumus. Et circa haec versatur lex, laus, vituperium, poena et premium; ad ea enim quae non sunt in nostra potestate, nemo hortatur, praecipit, puniit; nemo de his consultat, deliberat, eligit; sicut non eligimus famere, frigere, sed ea patimur. » Haec et plura haec de re habet Aristoteles, lib. III *Ethic.*, cap. I, II, III, V. Tribuit ergo Sancta Scriptura opera nostra potius gratiae, quam libero arbitrio: primo, quod primas et polissimas partes in his leniat Dei gratia, quae liberum arbitrium praevenerit et excitat, eique deinde cooperatur. Secundo, hoc sensu totum opus bonum dat gratiae, quia etiam

Tres res
 inveniuntur,
 quae lo-
 quuntur de
 opera
 potius
 gratiae
 quam li-
 bero arbi-
 trio.

ergo tri-
 bnat
 S. Scrip-
 tura.

cooperatio nostra manat a gratia Dei excitante, pendente a gratia Dei cooperante. Tertio, quia tota dignitas operis supernaturalis est gratia: quod enim opus charitatis sit supernaturalis et nobilissimum, Deoque gratissimum et meritorum vitae aeternae, hoc habet a gratia, non a libero arbitrio. Ab eo enim habet tantum quod sit liberum, non coactum. Ita passim docet S. Augustinus contra Pelagianos, et disertè libro *De Spiritu et Lettera*, cap. XXXIV, et Concilium Tridentinum, sess. V, cap. v; imo Apostolus II *Timoth.* cap. II, vers. 19 et 21.

DECIMUS SEXTUS.

Perditionem, obdurationem, reprobationem, damnationem tribuit Paulus et S. Scriptura homini, idque primo et proprio: Deus enim ex se vult (cum sit ipsissima bonitas et clementia infinita) omnium hominum iustitiam et salutem: hinc saepe Iudaeos dicit reprobatos, quia Christum noluerunt recipere, nec in eum credere. Omne enim bonum ex Deo est, malum autem ex nobis. Ac rursum praedestinatio et vocatio opus est gratiae Dei, quia omne opus et meritum praevenerit. Reprobatio vero opus est iustitiae vindicativae, quae ex natura sua non praevenerit, ut vult Calvinus, sed sequitur et supponit demeritum sive peccatum. Iudex enim condemnans reum supponit peccatum rei. Et ex hoc capite subinde S. Scriptura reprobationem, obdurationem et perditionem, aequae ac praedestinationem, vocationem et electionem tribuit Deo, quia scilicet Deus ob praecedentia demerita hominem obdurat et reprobat. Hinc ait: « Non volentis, non currentis, sed miserentis est Dei. Cuius vult, miseretur; et quem vult, indurat. Jacob dilexi, Esau autem odio habui. »

Ubi notandum, Scripturam huius phrasibus tantum significare altissimam et generalissimam Dei providentiam circa omnia tam bona quam mala, nihilque in mundo extra eam esse aut fieri, ut Dei manum effugere possit; quin potius Deum sua providentia omnia, etiam peccata, complecti, stringere, regere et ordinare. Providentia tamen haec Dei circa bona et mala in specie diversa et dispar est. Nam Deus bona proprie providet, praedestinat, intendit, excitat, promovet, protegit et coronat, mala autem ex certa scientia, singula cum suis circumstantiis statuit tantum permittit, cum tamen, si vellet, facile ea posset impedire; eaque jam facta ordinat ad bonum finem et iustam poenam, qua ea punit. Ita S. Augustinus, *Enchiridii* cap. XI et CX.

DECIMUS SEPTIMUS.

Homo proprie, directe et active seipsum obdurat, excaecat, tradit in reprobum sensum: Deus tamen idem agere dicitur, non proprie et directe, ut vult Calvinus. Caecitas enim mentis non tantum est simplex carentia lucis, sed affectus pra-

vus, quo quis illustrationes divinas libere repellit, vel eis obtemperat, ut nunquam a Deo illuminetur; ac consequenter caecitas haec gravis est peccatum, ut docet Augustinus, lib. V *Contra Julianum*, cap. III; sic et duritia cordis, sive improbitas et malitia senex, gravis peccatum est. Indurat ergo et excaecat hominem Deus: primo, permissive; secundo, sensim gratia non sufficientiam; sed copiam solitam subtrahendo; tertio, demeriti potestatem in hominem dando, qui sponte hominem tentat, et in omne scelus et cordis obstinationem impellit; quarto, obijciendo homini occasiones, scilicet intendendo corpori et animo eas affectiones et cogitationes, alias bonas vel indifferentes, aut extrinsecas ea proponendo, v. g. species mulierum, opes, honores, plagas, quibus praescit hominem libere ruiturum in peccata, et se in eis obduraturum: licet Deus non hoc fine, sed alio bono ea homini obijciat et indat. Sic obduravit Pharaonem, plagas in Aegyptum immitendo, intendens ut iis humiliatus, respiceret Pharaonem; quibus tamen ille sua culpa magis exacerbatus obduravit, et fortius Deo restitit. Et hoc tantum vult Augustinus, lib. V *Contra Julianum*, cap. III, cum ait Deum non tantum patientia, sed et potentia, id est plagis suis, obdurasse Pharaonem, ut docte et solide docet Bellarminus, lib. II *De Amis. gratiae*, cap. IV. Potuisset enim Deus aliis modis agere cum Pharaone, quibus praesciebat eum molliendum et flectendum fore; sed noluit: maluitque ob ejus superbiam et duritiam, plagis eum confundere, quibus tamen praesciebat eum magis se obduraturum.

DECIMUS OCTAVUS.

Loquitur Paulus, uti et alii scriptores hagiographi, aliquando perfectis, aliquando et statim transit ad imperfectos: hinc aliquando laudat, aliquando vituperat. Sic Corinthios laudat quasi sanctos, et tamen mox eorum (puta imperfectorum in eis) schismata, avaritiam, libidinem aliaque vitia redarguit. Pari modo aliquando blanditur, mox minatur; estque quasi mater, quae ut pueris persuadeat et omnibus se accommodet, se in omnes partes vertit, ex amoris vehementia. Patent haec *Galat. cap. III, vers. 1*, et *cap. IV, vers. 19 et 20*.

DECIMUS NONUS.

Libertas Christiana, quam predicant Apostoli, est exemptio, qua Christus nos exemit, non a servitute herili, non ab obedientia Decalogi, legum, Principum, Praelatorum, Superiorum; non ab operibus penitentiae et satisfactionis, non ab obligatione votorum, ut voluit heretici (quos damnat Concilium Tridentinum, sess. IX, canon. 19, 20, 21: haec enim irrationalis, animalis, carnalis, turpis, et contra omne naturae jus, et contra omnem rectam rationem est libertas); sed a servitute tum legis veteris, tum

peccati, diaboli et vitiorum hic, tum concupiscentiæ, miseriam et mortis in celo. Patet id

I Petri II, 13, 16, 17; Galat. v, 15. De quo plura, II Cor. III, 17.

CANONES VERBORUM.

VIGESIMUS.

Apostolus græce scripsit, ideo sæpe græcizat; sed quia Hebræus erat, hinc sæpe hebraizat. Notandum enim quod Spiritus Sanctus per eum loquens, suo se organo attemperabat, uti facit naturam gratiæ subservire tum in angelo, tum in homine. Sic per sanctos scriptores ita accommode locutus est Spiritus Sanctus, ac si ipsi suo nutu, conceptu, voce loquerentur et scriberent, ut patet II Machab. II, 27; Luc. I, 3. Hinc Apostolus eloquentia utitur non phalerata, nec verbosa Græcorum, sed simpli, gravi tamen ac nervosa Hebræorum. Unde in hisce epistolis phrasæ parum Græcæ, quia et solecismos, et plurimos hebraismos invenias: sic pariter Hebræam antiphrasin reperies, II Cor. VIII, 23; ad Ephes. II, 2, et alibi; quia Hebræi casibus carent, et eodem nomine invariato per omnes casus ulantur. «Iste (Paulus scilicet, inquit S. Hieronymus, lib. II comment. in epist. ad Ephes.) qui solecismos in verbis facit, qui non potest hyperbaton reddere sententiamque concludere, audacter sibi vindicat sapientiam.»

VIGESIMUS PRIMUS.

Hinc sæpe Paulus per heterosin abstracta sumit pro concretis, ut circumcissionem pro circumciso, id est Iudæo; propitium pro præputiato, id est Gentili; electionem pro electis; dominationes pro dominantibus; virtutes et potestates pro virtute et potestate præditis. Sic dicit quod Christus nobis factus est justitia, sanctificatio, redemptio, id est factus est nobis justificator, sanctificator redemptor, ut dicitur I Cor. I, 30. Ita Theophylactus, Anselmus et alii ibidem.

VIGESIMUS SECUNDUS.

Hinc etiam per hebraismum sæpe omittit notas similitudinis, comparationis, causalitatis, atque quorumvis adverbiorum et conjunctionum vincula, ut patet I Timoth. I, 3, et alibi. Hæc enim Hebræi sæpe significant per litteras serviles, et similes, quas ipsi sæpe subaudiunt.

VIGESIMUS TERTIUS.

Verba activa Hebræorum sæpe passionem vel permissionem significant, scilicet cum sunt in conjugatione vel significatione cal. Sic dicit Paulus, Rom. XI, 32: «Conclusit Deus omnia in incredulitate:» conclusit, id est concludi permisit. Ita Theodoretus, Ambrosius, Anselmus, Theophylactus, lib. Ratio est, quia permissio ejus, sine cujus nutu nil fieri potest, quedam est

actio, non autem pura negatio. Sic ergo in Deo non negativum, sed positivum est decretum, quasi placet aulæ summi Regis, ut dicit Prosper, qui vult permittere peccata, sive quo nullum peccatum fieri posset. Ex cujus decreti vi in executione positive laxat Deus habenas male agere volenti voluntati: omnium enim voluntates Deus arctissime omnipotentia suæ manu tenet, quasi ligatas, ut nec aliud, nec alio modo, aut loco, aut tempore cogitare, aut velle, aut in ullum omnino motum erumpere possit, quam ipse positive voluerit permittere, imo effective etiam concurrere. Hoc enim spectat ad altissimam Dei ceteros omnes, etiam illas, quas peccata sunt, providentiam. Hoc ergo exprimit S. Scriptura per verba activa, ut inclinare, inducere, excecere, tradere. Sicuti qui leonem manu tenet, et dimittit, si is aliquem occidat, dicitur tenens occidisse et immississe leonem in hominem. Et hoc tantum vult S. Augustinus, lib. De Gratia et lib. arbit., cap. XX et seq., ubi ait, Deus voluntatem Semel et aliorum vitio suo malam in hoc speciale peccatum inclinavit, id est inclinari permisit, ut malediceret David, non alteri. Aliter ergo permittit malum Deus, aliter homo: homo negative, Deus positive; homo sæpe cum peccato, quia tenetur impedire; Deus juste et sancte, quia summus omnium Dominus causas secundas sibi permittit, ut libertate sua in quamlibet partem ulantur: vim enim nature inferret, si eas necessitaret ad bonum.

VIGESIMUS QUARTUS.

Eadem verba, imo et note causalitatis, v. g. ut, quia, propter quod, propterea, sæpe non causam, sed eventum et consecutionem significant. Sic enim vulgus antecedentem occasionem causam vocat, ut, «Blanda patrum segnes facit indulgentia natos.» Scriptura autem, quia familiariter loquitur, sæpe vulgi phrasæ se accommodat. Ita Cyrillus, Chrysostomus, Theophylactus, Eulymius, in Joan. cap. XIII, vers. 38. Rursum causales particule, ut propterea, ideo, et similes, apud Paulum subinde redundant more Hebræo, et nullam causam reddunt, sed tantum præcedentia continuant cum sequentibus.

VIGESIMUS QUINTUS.

Nihil Apostolo familiarius, quam enallage præpositionum, conjunctionum et adverbiorum. Sic more Hebræorum in sumit pro per; ex, de, cum, propter, apud; et per in, significat omne genus cause: ut, in Christo, quod singulis pene iterat versibus ad Ephes. I, jam significat per Chris-

Quomodo scripturam et stilum hanc grammatice dicitur Spiritus Sanctus.

Permetas octonis in epistola Pauli.

Quo in creto Deus va. lit peccata. a. et quibus verbis permissionem peccati Scripserit ad hanc sans exprit?

Quomodo S. Augustinus dicit Deum inclinasse ad Semel peccatum?

Nota causales quod apud Paulum agunt?

Enallage frequens apud Apostolum.

tum, jam propter Christum, jam ex Christo, jam cum Christo, jam in Christo. Ita ibi Theophylactus. Sic in Domino sæpe significat, in re vel negotio Domini, vel coram Domino, vel per Dominum, vel a Domino, vel propter Dominum, Domini amore et reverentia, ad gloriam Domini. Ex hac phrasæ S. Pauli in regulis nonnullarum Religionum sæpe dicitur: «Omnes orationi incumbant cum omni diligentia in Domino, omnes invicem ament in Domino; omnes integre obediunt, studiis vacent, sincere agant in Domino.» Ubi in Domino est excitementum virtutis et industrie, idque quadrupliciter. Primo, quasi dicant: Sciunt omnes se Domino servire, se Domini negotium agere, non hominis. Secundo, non pretio, non metu, non cupiditate, sed in Domino, id est in unius Dei amore et reverentia, id agant. Tertio, ut servi in oculis domini, ita ipsi coram Domino serio id agant, Dominus eorum oculis observetur. Quarto, finem spectent, non suam, sed unius Domini gloriam. Sic prepositionem extra, quam notior Interpres sæpe vertit secundum, valde ample et varie accipit Paulus. Jam enim extra capit pro dea, id est per, ut «Paulus Apostolus secundum (id est per) imperium,» vel preceptum a Dei, ad Titum I, 3. Jam pro in, ut ibidem, vers. 4: «Tito filio secundum communem fidem,» id est in communi fide. Jam et frequenter per illam designat materiam, sive objectum, ut secundum idem sit quod circa, ut ibidem, vers. 1: «Fidem que secundum,» id est circa, «pietatem est» et versatur, ut scilicet pietatem doceat. Jam eandem capit pro ante, vel coram, ut II Cor. cap. X, vers. 7: «Quæ secundum,» id est ante, «faciem sunt, videte.» Jam et sæpissime ac maxime proprie extra secundum accipit pro iuxta, ut, «secundum Deum, secundum hominem loquor, secundum carnem, vel spiritum ambulat.» Jam extra utitur pro a vel ex, denotatque per illud causam efficientem, ut Coloss. II, 8: «Ne quis vos decipiat per philosophiam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum;» id est ne quis vos decipiat per philosophiam que manet non a Christo, sed a traditione et fitione hominum, qui de mundi elementis et auctoribus mira somniantur. Denique extra secundum accipit pro propter, ut ad Titum III, 5: «Deus salvos nos fecit secundum,» id est propter, «misericordiam suam.» Pari modo voculas tamen, sed, et similes, sumit Paulus pro imo, quinimo. Sic vocem enim, non proprie, ut sit causalis, sed adversative pro autem, sumit Galat. II, 6. Idem facit Isaias, cap. XXVIII, vers. 11, quem locum citat Apostolus, I Cor. XIV, 21. Sic copulam et sumit Paulus pro id est, Ephes. I, 4; Galat. VI, 16; Coloss. II, 8.

VIGESIMUS SEXTUS.

Conduplicat Paulus quedam ad majorem emphasim, maxime in gradibus comparationis, id

que ut plurimum excessum significat; ut Philipp. cap. I, vers. 23: «Multo magis melius,» id est longe melius.

VIGESIMUS SEPTIMUS.

Apostoli et Evangelistæ consarcinant in unum testimonia ex lege veteri, cum tamen e variis locis petita sint, patet Rom. III, 11. Sic etiam citant subinde non verbolentus, sed eodem sensu. Denique, citant eadem juxta Septuaginta, quia Gentibus græce scripserunt, quibus Græca Septuaginta versio notior erat Hebræico textu.

VIGESIMUS OCTAVUS.

Utitur Paulus sæpe verbo induendi, ut dicat hominem induere opprobrium et ignominiam, induere Christum, induere gloriam, immortalitatem, virtutem. Ubi in induere significat hominem Christo et virtuti Christianæ studere, eam possidere, eaque largiri uti, et quasi veste decora circumvestiri. Rursum, hominem gloria et immortalitate abundare, amictiri et circumfundi. Alludit ad togam Hebræorum, et pretextam Romanorum: cum qua quasi virum et virilem animum, virtutem et decus induebant juvenes. Vide S. Hieronymum ad Pammach., contra errores Joannis Hierosolymitani. De hac phrasæ dicam plura Rom. XIII, in fine.

VIGESIMUS NONUS.

Infinitivos per hebraismum sæpe Paulus sumit pro nominibus, aliquando pro verbis quorumlibet temporum et modorum. Rursum, sæpe imitatur Hebræos in eo quod, cum careant indicativo, pro eo utuntur participiis, ut I Cor. XII, 2: «Ad simulacra euntes,» id est ibatis. Similia sunt II Cor. X, 2, 4, 5, 12, 13. Subinde quoque Hebræi et Paulus per preteritum significat indicativum, ut Psalm. CXV: «Credidi,» id est credo, «propter quod locutus sum,» id est loquor: de quo dicam II Cor. IX, 43. Porro titulus est Hebræos, præsertim Prophetas, de futuris loqui per preteritum, quia ea que prædicunt, tam certo futura sunt, ac si jam essent præterita, et in altissima amplissimaque Dei præsentia jam sunt quasi præterita.

TAGESIMUS.

Nomina, gerundia, infinitivos subinde active, subinde passive capiunt Hebræi; et ex his Paulus, ut, «Christus factus est nobis justitia,» id est, justificator. Contra, II Cor. cap. V, vers. ult., dicit: «Nos efficeremur justitia,» id est justici christo.» Ita Chrysostomus et Cyrillus, lib. XII Thesauri, cap. III. Sic Deus dicitur amor et timor noster, spes et patientia nostra, scilicet passive, id est objectum amoris, timoris, spei et patientiæ nostræ; sive is quem amamus et reveremur, in quem speramus, propter quem patimur. Pari modo sæpe ab iisdem Hebræis potentia vel actus sumi-

Verbum induere quid apud Paulum valet? et unde desumptum?

lar pro objecto, et contra. Sic enim Hebraei colorer vocant oculum, quia color oculo videtur et percipitur, etque objectum oculi: ut Num. xi, 7, ubi noster Insuper vertit, erat man coloris bdellii, hebraice uti habebat man en, id est oculum, bdellii. Et Leviticus xiii, 53, pro eo quod nos habemus, cum viderit non crevisse lepram; hebraice est, si lepra non mutaverit ויין ענו, id est suum colorem. Sic et Galli, Flandri alique gentes loquuntur ut dicant rem aliquam, puta, gemmam aut vestem, pulchrum habere oculum, obtutum, aspectum; volentes hac phrasi significare gemmam aut vestem pulchram habere formam aut speciem.

TRICESIMUS PRIMUS.

Ludunt Hebraei et Paulus, elegantiae causa, vario sensu in iisdem vocibus. Sic peccatum nunc proprie, mox pro causa vel effectu peccati, scilicet concupiscentia, mox pro hostia pro peccato sumunt. Sic Paulus ait, II Cor. v, 21: « Eum qui non noverat peccatum (Christum), pro nobis peccatum (id est hostiam pro peccato) facit. » Ita S. Augustinus, *Enchirid.* cap. xli. Estque antiphrasis, sive ejusdem verbi contraria significatio; qualis est, si dicam, « Amari jucundum est, si curetur, ne quid insit amari. » Sic Plautus, in *Eurione*: « Araneas, inquit, mihi ego illas servari volo. » Locuta erat anus de inani prorsus, praeter araneas, domo; et senex araneas intelligit thesaurum, qui anum latebat.

TRICESIMUS SECUNDUS.

Verba hebraeorum subinde actum inchoatum, subinde continuatum, subinde perfectum significant: inchoatum, ut Rom. ii, 4: « Benignitas Dei ad penitentiam te adducit, » id est adducere conatur. Perfectum, ut II Cor. ii, 14: « Deus triumphat nos, » id est triumphare facit. Ita Ambrosius, et ex eo Anselmus ibi. Continuum, ut Joan. xiv, 1: « In me credite, » id est pergit credere, confirmate vos in fide mea. Jam pridem enim ante in Christum crediderat Apostoli.

TRICESIMUS TERTIUS.

Sicut Christus multis parabolis, ita et Paulus, more suae gentis, docet per similitudines et metaphoras. Sic saepe Ecclesiam comparat edificio, corpori, agro, arbori. Christum Adamo, peccatum fermento. Ita S. Hieronymus, in *Matth. xviii*.

TRICESIMUS QUARTUS.

Caro, ait S. Augustinus, epist. 146 ad *Consentium*, nunc proprie sumitur, nunc tropice: et tunc aliquando carnis corruptionem, aliquando concupiscentiam, aliquando homines carni dediti significat. Sic virtute prestantes, vocantur carnis expertes. « Vos, ait Paulus, Rom. viii, 9, in carne non estis. » Et Joan. iii, 6: « Quod natum est ex carne, caro est, » id est carnale, animale

est; « quod natum est ex spiritu, spiritus est, » id est spiritale est. Rursum, Apostolus subinde « carnem » vocat externam speciem et gratiam, eamque opponit spiritui, id est internam gratiam et efficaciam. Sic dicit Judaeos gloriosi « in carne, » id est in carnali circumcissione et prosapia, quod sint filii Abrahae. Sic « sapientes secundum carnem, et sapientiam carnis, » vocat sapientiam mundanam et sapientes mundi: hoc sensu ait se neminem nosse « secundum carnem, » id est externam speciem et carnalem cognitionem, de quo plura II *Corinth.* x, 2. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, Anselmus et alii. Saepius vero « carnem » vocat ipsam concupiscentiam; cuius causa est, primo, non quod proprie caro sit ipsa concupiscentia, aut fomes, incentrix et dietatrix peccati (nec enim caro peccati cogitationes et motus suscitavit aut format), sed metonymice: quia raro est velut officina animae, quae in carne quasi ignis in luto, format suarum concupiscentiarum et turpitudinum idola, per quam ea peragit et consummat.

Secunda causa est quia caro motus concupiscentiae juvat et fovet: effervescentia enim sanguinis iram concitat, motus et concitatio spirituum generationi subservientium suscitavit libidinem: sic varii motus spirituum et sanguinis varias concupiscentias suscitavit.

Tertio, caro non nuda, sed animata et informata anima concupiscentia, dicitur concupiscentia: quia concupiscentia, sive anima concupiscentia, carnem inhabitat, informat et cum ea unum efficit compositum.

Denique quarto, multi Philosophi censent, sicuti sensationes (quales sunt visio, auditio, perceptio, gustus et tactus), ita et concupiscentias motusque appetitus sensitivi esse tam in corpore et organo corporeo, puta oculo, auro, lingua, spiritibus, corde, etc., quam in anima: licet alii et forte subtilius ac verius, putent eas, utpote spirituales et animales, esse in sola anima: cum enim haec sola praecise vivat et sentiat, sola quoque vitales et animales actiones elicit, ac consequenter sola quoque eas recipit: quod enim vitalium et animalium actionum est efficiens, idem earundem est recipiens, sive subjectum. Ad has tamen actiones corpus per organa sua, per spiritus et sanguinem, disponit et adjuvat animam, et per sympathiam, similes passiones, sed corporales, in se suscitavit et suscipit: ut v. g. cum in anima et appetitu sensitivo exurgit concupiscentia irae et appetitus vindictae (hic enim praecise non videtur esse in corpore, sed in sola anima), mox per consensionem quamdam naturalem et sympathiam corporis et animae, ex anima redundat in corpus ira quaedam quasi corporalis, scilicet effervescentia sanguinis et spirituum; et ita de aliis concupiscentiis motibus, ut propter hanc sympathiam et similes utriusque motus recte concupiscentia tam in corpore, quam in

TRICESIMUS SEXTUS.

anima esse dici possit, adeoque vocari caro, ut docte docet S. Cyprianus, in prologo tractatus *De Cardinalibus Operibus Christi*. « Hoc ipsum, inquit S. Cyprianus, quod dico carnis affectus, improprie dicitur: quia haec villa propria animae sunt, quae sentit, et movet, et vivit, cui impulatur peccatum: quia ipsi datum est arbitrium, et iudicium, et scientia, et potentia; per quae possit improbare malum et eligere bonum. Corpore autem sic utitur anima, sicut faber malleo, vel incude, in qua format omnium turpitudinum idola, et fabricatur quaelibet quarumcumque voluptatum simulacra. Non est caro dietatrix peccati, nec inventrix malitiae, nec cogitatus format, nec disponit agenda; sed officina est spiritus, qui in ea et per eam quaecumque affectaverit, peragit et consummat; quod autem ipsa insensibilis sit, spiritu recedente dignoscitur, post ejus discessum nulli apta usui superest putredinis massa et paludis acervus: quiddam enim sentit, a natura corporis alienum probatur. »

Deinde explicat S. Cyprianus quomodo jam dictis non obstat, quod caro adversus spiritum concupiscere dicatur: « Quod vero, inquit, caro adversus spiritum, et spiritus adversus carnem contendere dicitur et repugnare, improprie arbitror dictum: quia solius animae lis ista est, quae secum rixatur et cum proprio arbitrio litigat, certior in hujusmodi questionibus quid bonum sit, quid malum, quam in aliarum rerum inquisitionibus, quid verum sit, quid falsum. Sed desiderii sui veneno mens ebria corpus contumelias applicat, et junctis complexibus ambo in mortiferas suavitates elapsi obdormiunt; cumque evigilaverint, sero penitentiam adducit confusio et inquinamentorum horror foedate menti occurrunt. Et in ceteris omnibus, quae maligne patrata sunt, hujusmodi ultio peccatoreum persequitur, et ipse libidinum labe crapulatus se corvomit. »

TRICESIMUS QUINTUS.

Oponit Paulus spiritum carni, interiorem hominem exteriori; legem mentis legi carnis et membrorum; legem Dei legi peccati, id est gratiam qua per Christum renovamur, virtutem ejusque motus et dictamen opponit concupiscentiae; ejusque motibus et dictamini. Notandum est enim, quod concupiscentiam vocat nunc carnem, nunc legem (id est dictamen) membrorum, carnis et peccati, nunc peccatum; nunc exteriorem hominem, terrenum et animale; nunc hominem exterius, nunc corpus peccati, id est peccato obnoxium, in peccatum proclive. Et contrario gratiam et spiritum vocat legem mentis, legem Dei, hominem novum, novam creaturam, interiorem hominem et spirituales, » cujus phrasis originem et causam assignabo ad Roman. vii, 22 et 23: ita Chrysostomus, Ambrosius, Theophylactus et clarissime Anselmus *ibidem*.

Verba Hebraeorum activa realia saepe per mentalia exponenda sunt: ut *adhaerit*, id est adhaerere voluit et praedestinavit, *Hebr.* ii, 10. Sic *Jeremia* i, 10, dicitur: « Constituto te ut vellas et destruas, edifices et plantes, » Gentes scilicet et regna, id est, ut illa evellenda et destruenda, vel edificanda et plantanda praedicas et prophetes. Simile II ad *Timoth.* i, 9, et ad *Titum* i, 2.

Rursus Hebraei comparationem exprimunt per negationem, scilicet, ut id quod majus est, asserant; quod minus, negent. Patet *Matth.* ix, 13. Ita Chrysostomus et Euthymius *ibid.*, et Augustinus, lib. X *De Civit.* v. Ul I *Cor.* xv, 10: « Abundantius omnibus laboravi, non ego, sed gratia Dei, quae in me est » (uti legitur Graeci), id est in operibus supernaturalibus plus fecit gratia Dei, quam ego; et I *Cor.* iii: « Neque, qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus, » id est parum facit praedicator in conversione et perfectione animarum, si comparatur cum eo quod facit Deus interius, menti gratiam aspirando.

TRICESIMUS SEPTIMUS.

Apostolus confuse subinde loquitur et rem ponit pro adjacentibus rei. Sic *Christum* saepe vocat Christi fidem, gratiam, institutionem, baptismum, Ecclesiam, religionem, id est christianismum ipsum. Ut *Coloss.* ii, 6: « Sicut, inquit, accepistis Jesum Christum, » id est Christi fidem, doctrinam, religionem; « in ipso, » id est in fide et religione ipsius, « ambulato. » Et *Galat.* v, 2: « Si circumcidamini, Christus (id est christianismus) vobis nihili proderit. » Sic passim alii baptizatos « induere Christum, » id est Christi virtutes, spiritum et mores, eosque esse, *inserere, vivere, ambulare in Christo*, id est in Christi fide et gratia.

TRICESIMUS OCTAVUS.

Apostolus, quia spiritum, sapientiam, sensu et rebus turget, hinc ad verba non aequae respicit. « Etsi imperitus (inquit ipse) sermone, sed non scientia; » et, « Praedicator nostra, non in persuasibilibus humane sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis, » I *Cor.* ii. Hinc saepe sententias convolvit, alias et alias agglomerat, primas imperfectas relinquunt et quasi alio abreptus, digreditur, multaque interloquitur, ac deinde ad primas et ad propositum redit. Patet id clare *Gal.* ii, 6; *Ephes.* iii, 1, 2 et 14. Rursum ulterius crebra ellipsi, enallage, aposiopesi, hyperbati, et id genus tropis qui interpreti suppediti sunt, vel ordinandi. Causam dat S. Irenaeus, lib. iii, cap. vi: « Hyperbati, ait, saepe utitur Apostolus propter velocitatem sermonum suorum et impetu spiritus qui in eo est. » Porro ellipsi, vitium, vel casus, vel propositionis, vel conjunctionis, vel verbi, vel integrae etiam sententiae, ut causa

ait initio epist. ad Rom. : « Paulus Apostolus, servus Iesu Christi : » deest hic, et supplendum est, opto, vel precor, a ut multiplicetur gratia in vobis. »

TRICESIMUS NONUS.

Hinc etiam utitur Epitisi, id est vehementiori verbo, pro minus vehementi, ut Rom. ix, 13: « Esau odio habui, » id est neglexi, postpositi, minus amavi. Simile Gen. cap. xxix, vers. 31; Luc. cap. xiv, vers. 26.

QUADRAGESIMUS.

Maha verba usurpat Paulus juxta phrasim et morem provincie sue, puta Tarsi et Cilicie: erat enim ipse Tarsensis et Cilix, ut I Cor. iv, 3: « Mihi pro minimo est, ut a vobis iudicor, aut ab humano die. » Ubi diem posuit pro iudicio, ex Cilicium phrasi: nam dies dici reis consuevit. Sic ad Coloss. ii, 18, usus est verbo μακαρολογέω, quod lingua Tarsensium significat insidiosè alteri palmam præcipere, ut annotavit S. Hieronymus, epist. 151 ad Augustinum, Quæst. X. Cilices enim Græce, sed corruptius quam alii Græci loquebantur. « Hicce, inquit Hieronymus, et aliis multis verbis usque hodie utuntur Cilices: nec hoc miramur in Apostolo, si utatur ejus lingue consuetudine, in qua natus est et nutritus, cum Virgilius, alter Homerus, apud nos patrie suæ (Mantue et Mantuane lingue) sequens consuetudinem, sceleratum frigus appellet, » sceleratum, id est horrendè intensum, mordax et noxium; quomodo et Galli nostri loquuntur cum aiunt: Il fait meschamment froid, id est scelerate, hoc est horrendè est frigidum.

QUADRAGESIMUS PRIMUS.

Apostolus subinde novat quasdam voces usque nova significatione et sensu utitur. Hunc canonem tradit et exemplis illustrat Gregorius Nyssenus, orat. in illud I Cor. xv, Tunc et ipse Filius subjectus erit ei qui subjectus sibi omnia: « Solet, inquit Nyssenus, sapientia magni Pauli, ad id quod visum fuerit, libere ad arbitrium suum verbis uti et ad suam sententiæ seriem verborum significationes adaptare, etiamsi ad aliquas alias mentis conceptiones usum dictionum trahat consuetudo. Nam unde sumpsit usum verbi ἐκβαλετε, id est « exinanivit seipsum, » Phil. ii et II Cor. xi: « Gloriationem meam nemo exinaniet aut evacuet, » et Rom. iv: « Exinanita est fides; » et I Cor. i: « Ne inanis reddatur erix Christi: ex quoniam usu hæc traxit ad suum propositum? Quis item iudicabit eum quod dixerit ἐκβαλετε τὸν υἱόν, id est cupidè eramus vestri, vestrique avidi? per quam dictionem amoris habitum et effectum ostendit. Quomodo per dictionem παρὰ περιουσίαν, id est non ægit perperam, charitatem a fastu et superbia alienam demonstrat? Studium item contentionis et ulciscendi cupiditas quo pacto per verbum

ἐκβαλετε, ab eo significatur? Rom. ii, 8. Exercitium namque, et studium lance hoc nomine significatur: est enim ἡ ἐλπίς, proprie ancilla que lanam trahit, et ἐπιγεία, est ipsum lanificium. » Post pauca, docet, cum Apostolus ait: « Tunc et ipse Filius subjectus erit ei, » pari modo per objectionem hanc Filii, abusive intelligi non servilem ejus humilitatem, sed salutem, felicitatem, incorruptionem et regnum æternum, quod Filius a Patre, quasi illi unitus et gloriosissime subjectus, accipiet.

QUADRAGESIMUS SECUNDUS.

Paulus, licet Græce scribat, subinde tamen utitur vocibus Romanis, easque ex Latinis Græcos facit, quia hæ voces usitatissimæ erant, non solum apud Latinos, sed etiam apud Græcos. Sic enim Græce scribens vocat macellum, cotoniam, sicarios, semicinctivum, membrana, penulam.

QUADRAGESIMUS TERTIUS.

Scriptura et Paulus dicunt aliquando nos credere in Deum, aliquando nos credere Deo. S. Augustinus, in Psal. lxxvii, hæc duo distinguit: « Plus, ait, est credere in Deum quam credere Deo: nam et homini cullibet plerumque credendum est, quamvis in eum non sit credendum. » Hoc juxta communem Latinorum phrasim verum est; verum juxta phrasim Hebræorum, Pauli et Scripturæ hæc duo idem sunt. Idem enim est Hebræis יהוה אלהינו haamin badonai, id est credere in Deo, vel in Deum, et יהוה אחד haamin ladonai, id est credere Deo. Hæc ergo tria apud Hebræos et in Scripturis idem significant, scilicet, credere Deo, credere in Deo et credere in Deum. Verbum enim haamin, id est credere, in Deum, significat contactum quemdam mentalem, quo mens quasi tangit sua credulitate et consensu rem creditam, illicque adhaerescit. Verba autem contactus sæpe apud Hebræos cum bet, id est in, construuntur.

QUADRAGESIMUS QUARTUS.

Verba Hebræorum sæpe non actum, sed debitu multa vel officium significant, ut Hebr. xiii, 17: « Ipsi enim pervigilant, » id est pervigilate et custodite, « quasi rationem pro animabus vestris reddiduri. » Sic Hebræi dicunt עשה אשר לא יעשה אשה אשר לו ase, id est fecit quod non fiet, hoc est fecit quod fieri non debet, sive quod facere non licet.

QUADRAGESIMUS QUINTUS.

Utitur Scriptura et Apostolus sæpe metalepsi, id est transumptione, ut ad Philip. ii: « Non rapinam arbitratus est esse se equalem Deo, » id est non ut rapinam studiosè reituit, defendit, ostendit, jactavit equalitatem suam cum Deo Patre, sed eam quasi Dominus sponte deposuit

Quomodo intelligenda sunt. Filius subjectus est Patri.

et celavit. Sic etiam utitur hypallage, ut Isaia i: « Cognovit bos præsepe domini sui, » id est cog-

novit bos dominum præsepi sui, sive dominum se aientem in præsepio (1).

(1) « In Epistolis interpretandis multo majorem difficultatem reperimus, quam in Evangelis, quod ex ipsa rei natura oritur. Qui enim historiam scribit, is scribit quibus ignota est; adeoque omnia clare et simpliciter narrare debet: epistola vero est quasi colloquium cum amico absente, qui etiam partes suas agit, et ad ejus quæstia vel cogitata nobis præcognita respondemus; quando ergo epistola est paulo longior, ita ut plura in ea capita tractentur, fieri vix potest, quin sepe heræ-

mas, non percipientes quomodo scriptor ab uno ad alterum transeat, aut quis loquatur, an is qui scribit, an is cui scribitur. Præter hæc est et alia obscuritatis causa ipsi Pauli peculiaris, nimirum fervidum ejus ingenium, multa eruditione judicæ exercitum, quæ ferebat, ut plura ipsi simul incidenter, et mente calumini præcurrente, sermo ejus non raro fieret abruptus. » Hæc Rossmullerus. Cf. D. Glaire, op. cit., p. 98 et seqq.

Theodor. Chrysost.

Theophylactus. OEcumenius.

Comment. Ambrosii inscriptus an vero sit S. Ambrosii?

E Græcis primus Origenes scripsit in epistolam ad Romanos. Fusus hic est, elegans, et in moralibus excellit, dogmata quædam habet a sana fide aliena. Unde S. Hieronymus, in epist. ad Pamphacium et Oceanum de Origene, sic ait: « Laudavi interpretem, non dogmatistam; ingenium, non fidem; Philosophum, non Apostolum. » Secundus est Theodoretus, qui in omnes Pauli epistolas scripsit. Brevis hic est, planus et litteralis. Tertius est S. Chrysostomus. Excellit hic tum sensu litterali, tum morali, tum spiritu Paulino. S. Chrysostomum sequuntur, quasi discipuli, Theophylactus et OEcumenius, in quibus tamen quædam cavenda et suis locis monenda sunt: ut quod, Rom. ix, prædestinationem non tantum ad gloriam, sed etiam ad gratiam ex prævisis meritis factam esse, ex vers. 11, plane contra mentem Apostoli asserere et docere videntur. Theophylactus quoque Photii, Patriarchæ Constantinopolitani (utpote a quo creatus fuit Episcopus Bulgariæ), errore secutus est, docetque Spiritum Sanctum procedere non a Filio, sed a solo Patre.

Inter Latinos, primo extant commentarii in omnes Pauli epistolas inscripti nomine S. Ambrosii, breves, sed graves passim. Verum notandum est eos non esse S. Ambrosii. Alibi impressi extant, nomine S. Athanasii, sed nec esse Athanasii, nec Ambrosii, patet primo, ex stylo, quod hæc auctor Græce se nescire profiteatur, cum S. Ambrosius optime Græcam calluerit, uti indicant multa que ex Origene et Basilio mutuata est. Secundo, quod nec S. Hieronymus, nec S. Augustinus eorum meminerint. Tertio, quod quædam habeant suspectæ fidei: ut quod, I Corinth. vii, docet virum non ita constringi legibus matrimonii, sicut uxor constringitur; virum enim posse facere divortium, uxorem non, qui est manifestus error, etiam ipsimet S. Ambrosio aliis locis. Sic ad Roman. iv, vers. ult., docent eos, qui baptizati sunt ante Christi passionem, accipisse remissionem peccatorum, sed non fuisse justificatos. Rursum, Rom. vii, 28, docent nos vocari ad gratiam secundum propositum, non Dei, sed nostrum: quod est Pelagianum, et contra mentem Apostoli. Sunt tamen hi commentarii veteres

auctoris. Unde ipse, I Timoth. iii, ait se hæc scribere Damaso regente Ecclesia. Tempore Cassiodori, hi commentarii nomine Gelasii vulgabantur, ut patet ex Cassiodoro, lib. De Divinis Lectionibus, cap. viii, non Gelasii Romani Pontificis, uti putavit Cassiodorus, qui Damaso posterior fuit, sed illius, ut videtur, Episcopi Casariensis, qui vixit ante Concilium Chalcedonense, et scripsit librum De Duabus Naturis.

Alii hosce commentarios Remigio attribunt: sed hic longe posterius vixit, scilicet anno Domini 880, fuitque Antiodorensis Episcopus, cuius etiam alii in hæc epistolas exstant commentarii, prorsus ab his Ambrosianis diversi. Alii putant illorum auctorem esse illum qui scripsit Quæstiones veteris et novi Testamenti, tom. IV operum S. Augustini, quia in quibusdam cum eo consentit, sed stylo, gravitate, doctrina, methodo ab eo dissentit. S. Augustinus, lib. IV Contra duas epistolas Pelagianas, cap. iv, citat ex hoc commentario, in cap. v ad Roman. explicationem illius sententiæ: « in quo omnes peccaverunt, » nomine S. Hilarii. Hinc putant doctores Lovanienses, quos sequitur Salmeron, disp. xix, et Cardinalis Bellarminus, lib. De Scriptor. Eccles., in Ambrosio, Hilarium Diaconum urbis Romæ esse hujus commentarii auctorem, qui schismati Luciferi Calartani adhaesit, et docuit rebaptizandos esse hereticos. Unde S. Hieronymus scribens contra Luciferianos, cum vocat Deucalionem orbis.

Dices: Quomodo ergo S. Augustinus cum sanctum vocat? Respondo: Forte deceptus fuit Augustinus nomine Hilarii, putavique eum esse eundem cum S. Hilario Pietavinsis Episcopo; aut nomen sancti, more illius temporis accipit late pro quovis ministro Ecclesie. Sive ergo hic fuerit horum commentariorum auctor, sive qui alius, certe doctus est, litteralis, verbis brevibus et sententiis gravis; sed, ut dixi, infartam habet que suspecta et erronea sunt.

Secundus est S. Hieronymus, qui scripsit in epistolam ad Galatas, ad Ephesios, ad Titum et ad Philemonem. Ubi advertit, solere S. Hieronymum in præfatione dicere, quos veteres secutus sit, ac deinde in commentario sæpe eorumdem erro-

Origo inscribitur Gelasio.

Alii tribunt eum Remigio.

Alii S. Hilario.

Hilarius Diaconus hæretici Luciferiani fautor.

Quomodo hæc Hilarii sunt? An Augustinus?

Miscell. Mas. Quod est in libro?

res transcribere, nec refutare. Quare caute legendus est in hisce S. Hieronymus, atque Origeni al. se te quos in praefatione nominat, non autem ipsi Hieronymo hi errores tribuendi sunt. Rursum notandum hic est, inter opera S. Hieronymi, post commentarium in hasce quatuor epistolas, etiam alios extare commentarios breves in omnes epistolas S. Pauli. Sed certum est intenti et confertenti priores cum hisce posterioribus, eos non esse S. Hieronymi. Unde et in ipsa praefatione Heliodoro ascribuntur: hic enim posteriorum auctor repit, nil habet Graeci, vel Hebraei, cum Hieronymus acer sit, et tam Hebraeis quam Graecis abundet. Adde videri auctorem hunc esse Pelagianum. Nam, in cap. v *ad Roman.*, negare videtur peccatum originale; tractans enim illud Pauli: « Per unum hominem peccatum intravit in mundum, » sic explicat: Per Adam, inquit, intravit peccatum in mundum, » intravit, inquam, imitatione, non naturali traduce aut propagatione: » quia scilicet posteri Adae peccatum sponte sua imitati sunt, non autem naturali propagatione ex Adamo peccatum aliquod contraxerunt: quae expositio fuit Pelagii. Unde hic auctor emenito nomine S. Hieronymi plures decepit. Nam eum secuti sunt Sedulius, Primasius et Rupertus, adeoque commentarius Sedulii Scoti in epistolas Pauli idem cum hoc Hieronymiano esse videtur, rescidit tantum perisque, quae manifestam Pelagii heresim continebant. Sic et Primasii Uticensis, qui floruit sub Theodosio Imperatore fuitque S. Augustini discipulus, commentarius, ejusdem scripti, S. Hieronymo falso ascripti, non aliud quam lima et castigatio quaedam est, licet per omnia non satis semper exacta et diligens.

Tertius S. Augustinus inchoavit commentarium in epist. *ad Romanos*: « Sed difficultate et prolixitate, inquit ipse, lib. I *Retract.*, cap. xxv, Apostoli territus, destitit. » Scripsit et in epist. *ad Galatas* et in reliquis sparsim, eaque collegit Ven. Beda. Hos secuti sunt alii post aliquot saecula. Primus, qui caeteris aptius, peritius, sapidius scripsit, est S. Anselmus, Cantuariensis Archiepiscopus, Lanfranci discipulus et successor sub annum Christi 1080. Dubitat tamen Franciscus Ribera, in epist. *ad Hebraeos*, an hi commentarii sint S. Anselmi; et in antiquis exemplaribus, Hervey monacho inscribuntur, teste Sixto Senensi in *Anselmo*. Nonnulla descripsit hic auctor ex commentario Ambrosiano, ut videre est in II *ad Corinthios*, cap. viii.

Hayne etiam Halberstatensis Episcopus, in hasce epistolas breviter scripsit, simpliciter et clare anno Domini 830. Cum Primasio ita consentit, ut pene vnae idemque utriusque videatur esse commentarius.

Hic saeculus D. Thomas, in easdem scripsit breviter, methodice et theologicis, multumque materiae legendi suggerit.

Petrus Magister Sententiarum, Petrus Lombardus, ex

Patribus more suo commentarium in hasce epistolas contexit: in quo hoc unum desideratur, quod Patrum loca non annotet aut designet. Huic similis est Glossa ordinaria, quam ex Patribus, facit locis, collegit Strabo, Rabani auditor. Sicut Anselmus Laodunensis, anno Domini 1110 (ut tradunt Sixtus Senensis et alii), auctor est Glossae interlinearis, quae multa breviter et punctim, sed docte et utiliter attingit. Huic Glossae tum ordinariae, tum interlinearis adjunctus est Nicolaus Lyranus, ex Iudeo Christianus, et suo tempore nobilissimus Scripturae interpres. Scripsit etiam Hugo Cardinalis, qui subinde moralia puncta, eaque nulla, sed brevia conglomerat e Scriptura.

E recentioribus praeter alios egregie scripserunt Cajetanus, Dionysius Carthusianus, Contarenus Cardinalis, Ambrosius Catharinus, Claudius Guilielmus, D. Hassell, doctor Lovaniensis, qui apud nos Lovanii manuscriptus exstat; Tielmannus, Adamus Sasbout. Bene etiam Gagneus scripsit, sed immatura morte preventus, commentarium hunc quasi posthumum embryonem aliis formandum, limandum et edendum reliquit. Novissime in omnes epistolas scripsit per dubia et quaestiones P. Alfonsus Salmeron fuse et docte. In epistolam *ad Hebraeos* scripsit Franciscus Ribera, singularis sacrae Scripturae interpres, ultimamque hic quasi cyaenam vocem edidit.

In epist. *ad Roman.* scripsit primo, Dominicus Soto docte et theologicis. Secundo, per quaestiones selectas, P. Pererius. Tertio, commentarium plenum et exactum, magno judicio edidit Cardinalis Tolstus, qui Apostoli argumenta et rationes acriter indagare rimatur, necit et stringit. Multas hic habet novas expositiones, easque vestigare et adimare videtur.

In epist. *ad Timotheum* et *ad Titum* fuse et floride scripserunt noster Magalianus et Ludovicus Soto Major; et ante hos Claudius Spenceus, qui prolixas cum haereticis nostri temporis disputationes interserit. Habet et Erasmus hic suas annotationes, grammaticales saepe, quibus varias lectiones atque vim et significationem Graecae dictionis expendit. Verum de nonnullis fidei articulis, uti de divinitate Filii, de descensu Christi ad inferos, de processione Spiritus Sancti a Patre et Filio, de peccato originali, de confessione sacramentali, dubie et ambigue loquitur, ovaque ponit quae postea Lutherus et Ariani excluderunt (1).

(1) Egregie in epistolas D. Pauli recentias commentarii sunt Isaacus Halert; P. Alexander, ord. Praedicatorum; Bernardinus Mauduit, quorum opera, ut optime notis, satis sit indagare.

Estius in Paulo interpretando, via quidem et methodo optima usus, vim verborum nexumque sententiarum diligenter exquirat et invenit; iusta tamen non caret reprehensione, tum quia saepius et prolixius in quaestiones theologicis excurrit; tum quia Thomistarum opinionibus nimium favens, totus est ut ipsum Paulum Thomistam faciat; tum quia durior est in explicandis Pauli locis de predestinatione et reprobatione.

Ex haereticis scripserunt multi, ac in primis Calvinus, Beza et Augustinus Marloratus, qui ex Luthero, Melancthone, Brentio, Balingero, Pomerano, Sarcerre, Petro Martyre et aliis *Catenam* confecit.

Ex omnibus Cornelli a Lapide commentarii primas dat commentario in S. Paulum Richardus Simon, *Histoire crit. des principaux commentateurs du Nouv. Testament*, cap. xlv.

Joannes a Gorcum optimam epitomen ex Estii et Cornelli in Paulum commentarii confavit, cujus praefatio editio Lovanii exiit, ann. 1754, hoc titulo: *Epitome commentariorum G. Estii et Corn. a Lapide in omnes D. Pauli Epistolas, per Johannem Gorcum, praefatum, collecta*. Editio nova, D. Pauli textu et Estii praefationibus aucta, in-8.

Vatablus Catholicus fuit, sed ejus scripta ab haereticis excusa et depravata sunt: aliqui vir ipse fuit egregie doctus, tam in Hebraeis, quam in Graecis. Acute litteram breviterque persequitur; sed saepe a nostro Interprete diversus est. Habet enim ipse propriam versionem, vel potius versionem Tigurinam Leonis Hebraei.

Alfonso Salmeron. Franciscus Ribera. Dominicus Soto. Pererius. Tolstus. Erasmus. Magalianus. Ludovicus Soto. Spenceus. Erasmus. Erasmus.